

**ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІВНИКІВ
АГРАРНО-ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА**

Нестерчук Ю.О., кандидат економічних наук, доцент,

Уманський державний аграрний університет

Вивчається питання про місце людини в ринкових відносинах. Аналізуються наслідки дії вільного ринку в аграрній сфері щодо умов отримання та справедливого розподілу доходів для забезпечення росту життєвого рівня населення. Досліджуються механізми мотивації та потреби працівників сільського господарства у межах аграрно-промислового формування, побудови дієвої системи стимулювання праці.

The question of man's place in the market relations is studied. The results of free market action in agrarian sphere as to the conditions of getting and fair allocation of income for ensuring the growth of living standard population are analyzed. The mechanisms of motivation and needs of agricultural workers in the boundaries of agro-industrial formation, the creation of effective system of labour stimulation are researched.

Постановка проблеми. З позиції створення умов і середовища для ефективного функціонування різних типів аграрних підприємств принциповим є питання формування економічного механізму ринкових відносин. Подальша лібералізація аграрного сектора економіки пов'язана з вирішенням питання про економічну незалежність товаровиробника, незалежність та відповідальність власника, відповідність ринкового саморегулювання та державного впливу, розповсюдження ринкових принципів на інші сфери діяльності. Але пріоритетним слід визнати питання про місце людини в ринкових відносинах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поряд з гарантуванням продовольчої безпеки країни, сільське господарство, на думку Ю. Лопатинського, повинне виконувати ще одну функцію – забезпечення гідного життя селян [2]. А. Лисецький та М. Соломко підтверджують, що сільське господарство, як сфера регіональної економіки, та особливо як сфера соціально-економічного розвитку середовища проживання селян, потребує пріоритетного розвитку [1]. Глибокі негативні соціальні наслідки перехідного періоду, на думку багатьох авторів, спричинені руйнуванням традиційних сільськогосподарських підприємств без їх нормальної трансформації в інші ефективні форми господарювання, що забезпечують покращення, чи, принаймні, збереження стабільних умов життя людини [3, 4].

Ціль роботи. Основу державної соціально-економічної політики визначає саме модель вирішення світоглядного питання про людину в ринковій економіці. Чи доцільною є постановка цього питання з філософських позицій? І чи доцільно розглядати існування протилежних моделей ринкових відносин, основні парадигми яких формуються навколо основоположного принципу: ринок заради добробуту людини, або ринок як середовище її існування? Відповідь на це запитання не лише дозволить визначитись із правильністю обраного державою курсу на зміну економічної та соціальної природи суспільства, а й розробити стратегію зміни світоглядного підходу до формування і дії ринкових відносин, визначивши пріоритетом їх вплив на людину, її добробут, підвищення морального рівня суспільства.

Виклад основного матеріалу. Проілюструємо наслідки дії вільного ринку, що покликаний був вирівняти і створити умови отримання та справедливого розподілу доходів для забезпечення росту життєвого рівня населення (табл. 1).

Таблиця 1

Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників за основними видами економічної діяльності, грн. [6]

Види економічної діяльності	2005 р.	У % до середнього рівня по економіці
Всього	602,23	100
Сільське господарство	285,01	47,3
Промисловість	693,57	115,2
Оптова й роздрібна торгівля	481,95	80,0
Фінансова діяльність	962,45	159,8
Державне управління	933,92	155,1
Освіта	591,89	98,3
Охорона здоров'я та соціальна допомога	484,18	80,4

Співвідношення заробітної плати в різних галузях економіки свідчить про значну диференціацію професійних груп за рівнем доходів. І це не враховуючи тіньової заробітної плати, рівень якої оцінити практично неможливо. Наслідком функціонування вільного ринку стало не завжди виправдане значне зростання

рівня доходів працівників бюджетного фінансування, кредитування, страхування на тлі тотального зубожіння працівників основних галузей життєзабезпечення: сільського господарства, охорони здоров'я, освіти, культури.

Всупереч тому, що пік реформ у сільському господарстві припав на початок 90-х років, в останні роки все більше сільських жителів виключаються із сфери сільськогосподарського виробництва (на 1.01.2005 р. чисельність зайнятих в сільському господарстві скоротилась на 78,8 тис. осіб, порівняно з таким самим періодом попереднього року), при тому, що більшість з них досить обмежені у можливостях змінити місце роботи. Низька оплата праці працівників сільського господарства, у порівнянні з іншими галузями економіки, призводить до значного погіршення якості кадрів, зайнятих в сільському господарстві. Співвідношення заробітної плати і величини прожиткового мінімуму за 2005 р. в економіці – 1,33, причому в промисловості це співвідношення дорівнює 1,53, в сільському господарстві – 0,63.

Специфічні особливості ринку праці на селі, зумовлені структурою та характером зайнятості сільських жителів, набувають таких рис: зосередження працівників переважно на одному підприємстві; через територіальні та інші обмеження праця не має альтернатив; рівень заробітної плати диктує підприємство тощо.

Саме через вкрай обмежені можливості зміни праці на селі структурні зміни в АПК супроводжуються вивільненням працівників, переміщенням їх до міст (якщо загальна кількість населення в 2005 р. у порівнянні з 1998 р. скоротилась на 8 %, то чисельність сільського населення – на 10 %), формуванням стійкого прошарку бідного населення за професійною ознакою, ростом сільського безробіття.

Залишається значна диференціація заробітної плати між регіонами. В чотирнадцяти областях України працівники сільськогосподарських підприємств отримували заробітну плату менше середнього рівня по сільському господарству. При цьому у Волинській області середньомісячна заробітна плата

в сільському господарстві не перевищила 68 % середньогалузевого значення, в Хмельницькій досягла лише 64 %. Найвищий рівень цього показника в містах Київ та Севастополь. До числа регіонів з високою оплатою праці в аграрній сфері увійшли індустріальні області: Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Київська, Луганська, Харківська.

Зруйнований таким чином ідеал суспільної однорідності вимагає „виведення на чільне місце в аграрній політиці невідкладної необхідності зміцнення, точніше соціально-економічної розбудови на селі (як і в країні взагалі), людського капіталу як першооснови розвитку агропродовольчої сфери економіки” [5], а також формування нового способу корпоративного існування, корпоративного духу і корпоративної сили підприємницької енергії селян.

Саме тому сучасний етап розвитку інтеграційних процесів вимагає від інвестора-інтегратора активного дослідження механізмів мотивації та потреб працівників сільського господарства, побудови системи стимулювання праці, в основі якої – базові складові мотивації праці: економічна, соціально-особистісна (самореалізації), „обмежувальна”.

Первинні матеріальні потреби життєзабезпечення формують економічний стимул мотивації у виробничо-трудовій діяльності працівників. Він включає оплату праці всіх видів та інші доходи; виробничо-економічні мотиви (засоби праці, організація, управління); деструктивні щодо суспільного виробництва мотиви у використанні засобів підприємства для власного зиску. Кожна людина є носієм певного творчого потенціалу, і праця повинна забезпечити його реалізацію. На цьому базується соціально-особистісна складова мотивації, яка, крім цього, передбачає корисність та відповідну оцінку праці, орієнтацію на покращення її умов. Обмежені можливості мати іншу роботу формують „обмежувальні” мотиви трудової діяльності.

Для праці в сільськогосподарському виробництві характерне поєднання усіх складових мотивації. Причому, на відміну від інших галузей, економічні мотиви відіграють меншу роль. В таких умовах посилюється вплив економічних деструктивних та „обмежувальних” мотивів. Особливості аграрно-

промислових формувань дозволяють долати негативні тенденції та мотивувати працівників сільськогосподарських підприємств до ефективної праці. Усвідомлення перспектив аграрної складової інтегрованого підприємства, як основи стабільно працюючої системи, спонукає працівників дорожити приналежністю до такого формування. Мотивація посилюється відчуттям успіху, просуванням по службі, визнанням оточуючих тощо. Працюючи в економічно міцному аграрно-виробничому об'єднанні люди мають більшу впевненість у досягненні кінцевої мети та отриманні відповідної винагороди у вигляді росту заробітної плати. Вищий її рівень дисциплінує працівників, робить їх командою. Стимулювання та відповідальність висувуються перехідною економікою на перший план серед інших аспектів мотивації.

Висновки. Успіх економічної діяльності аграрно-промислового об'єднання значною мірою визначається людським фактором, та вирішенням пов'язаних з ним проблем. Ігнорування цього фактора на практиці призводить до втрати вкладених коштів, зменшення синергетичного ефекту. Створення умов та потреби в праці, інноваційній діяльності, зацікавленості в реалізації поставлених цілей, тобто реалізація мотиваційної стратегії в межах інтегрованого аграрно-промислового об'єднання, а також становлення корпоративної культури, забезпечують успіх інтеграції.

Література

1. Лисецький А., Соломко М. Структурний розвиток сільського господарства України // Економіка України. – 2006. - № 12. – С. 54-61.
2. Лопатинський Ю. Інституціональна аграрна матриця // Економіка України. – 2004. - № 4. – С. 64-71.
3. Пустовійт Р. Трансформаційна криза в Україні: оцінка з позицій інституціональної теорії // Економіка України. – 2004. - № 1. – С. 38-44.
4. Серков А. Философские аспекты социально-экономических преобразований в сельском хозяйстве России // АПК: экономика, управление. – 2005. - № 11. – С. 21-27.

5. Юрчишин В.В. Науково-методологічні та організаційні основи розвитку системи управління аграрним сектором економіки // Економіка АПК. – 2003. - № 1. – С. 19 – С.17-25.
6. <http://stat.ic.zt.ua/StatInfo/Dohod/dohodplat.htm>.